

УДК 94(477):929:355.425.4В.Кук«1913/1954»(043.3)

Понипалик Аліна Василівна

завідувач сектору методології музейної роботи
відділу науково-методичної роботи,
Національний музей історії України
(Київ, Україна)
alina.ponypaliak@gmail.com

Alina V. Ponypaliak

Head of the Sector of Museum Methodology,
Scientific Methodical Department,
The National Museum of the History of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

**РУШНИК ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА В. КУКА 1947 Р.
В ЕКСПОЗИЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

**THE TOWEL OF VASYL KUK, THE COMMANDER-IN-CHIEF OF UIA, OF 1947
IN THE EXHIBITION OF THE NATIONAL MUSEUM OF THE HISTORY OF UKRAINE**

Анотація

У статті аналізується діяльність і роль в українському визвольному русі останнього Головного командира Української повстанської армії Василя Кука (1913–2007). Також проаналізовано важливість особистих меморіальних речей як історичних джерел на прикладі рушника Василя Кука, у 1947 р. подарованого йому матір'ю, який зберігається у колекції Національного музею історії України.

Ключові слова: Національний музей історії України, Василь Кук, Українська повстанська армія.

Abstract

The article analyzes the activities and role of the last UIA Commander-in-Chief Vasyl Kuk (1913–2007) in the Ukrainian Liberation Movement. The importance of his personal memorial belongings is also analyzed on the example of Vasyl Kuk's towel presented to him by his mother in 1947. It is now stored in the collection of the National Museum of the History of Ukraine.

Key words: The National Museum of the History of Ukraine, Vasyl Kuk, Ukrainian Insurgent Army.

Значний суспільний резонанс діяльності Організації українських націоналістів (ОУН) та Української повстанської армії (УПА) та їхніх керівників, що супроводжується політичними та історичними дискусіями як в Україні, так і за кордоном, актуалізує це питання в науковій галузі. Актуальність дослідження життя і діяльності Василя Степановича Кука (1913–2007) – одного із провідних діячів в історії ОУН і УПА, обумовлюється тим, що на прикладі біографії однієї ключової особистості можна прослідкувати основні віхи боротьби українських націоналістів від зародження і до згортання їхньої активної організованої діяльності на території України. До того ж, В. Кук – єдиний Головний Командир УПА і Голова Проводу ОУН в Україні, який, попри репресії санаційного, нацистського, хортиського й більшовицького режимів, дожив до доби української незалежності¹. До глибокої старості В. Кук зберіг ясний розум і пам'ять, досліджував історію українського визвольного руху, спілкувався з істориками та журналістами. Це дозволило зберегти для нащадків вкрай цінні історичні радянські і польські архівні документи, а також особисті інтерв'ю та публікації В. Кука.

У біографічних дослідженнях важливу роль відіграють меморіальні речі, зокрема ті, що належали провідникам національного визвольного руху, які у середині ХХ ст. формували українське підпілля². В колекції Національного музею історії України є особистий рушник, у 1947 р. подарований В. Куку його матір'ю, Параскою Кук. Для В. Кука, як він пізніше згадував, ця річ уособлювала його зв'язок із родиною: він завжди носив її у своєму кітелі. Історія цього предмету пов'язана зі святом Великодня³.

П. Кук у 1947 р. вишила рушник для сина, що перебував у підпіллі, збрала великодній кошик і передала їжу і вишитий рушник сину та його побратимам⁴.

Рушник має оздоблення яке притаманне як для території Львівської області в поєднанні з типовим орнаментом який притаманний центральній і східній території України. Сам по собі рушник символізує соборність українських земель.

Що ж стосується символів свята, адже Великдень був сакральним світом для українських повстанців, більшість яких

1 Pohl D. Nationalsozialistische Judenverfolgung in Ostgalizien 1941–1944: Organisation und Durchführung eines staatlichen Massenverbrechens. 2. Auflage (Studien zur Zeitgeschichte. Hrsg. von Institut für Zeitgeschichte. – Band 50). – München, 1997. – 454 s.

2 Носевич Ю. Генерал-хорунжий УПА Василь Кук: “Ми були молодими і здобували Україну кров’ю” / [Електронний ресурс]: Нація і держава. – 3–9 травня 2005 р. – № 17 (77). – Режим доступу: <http://cun.org.ua/nid/77--03--05--2005--17.pdf> (дата звернення: 17.02.2020). – Назва з екрана.

3 Літопис УПА. Серія “Події і люди”. – Т. 5. “Грім” – полковник УПА Микола Твердохліб. Спогади і матеріали / Упор. Р. Грицьків. – Торонто–Львів, 2008. – 128 с.

4 Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ). – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 18. – 333 арк.

була християнами. Великдень, Різдво мали визначну вагу і символіку для УПА. Про місце і час святкувань повстанці домовлялися ще з осені перед зимівлею у своїх криївках: де, коли і в якому селі відбудуться святкування⁵. Урочистості з нагоди Великодня зазвичай відбувалися на гостинах в найближчих селах або ж на певному обумовленому місці в лісі. Це робилося задля того, аби уникнути арештів емігрантів, які влаштовували облави на українських повстанців, намагалися їх вистежувати і, разом з тим, відслідковувати прихильників українських повстанців. “Прихильницею” УПА можна назвати і матір В. Кука, Параску, яка не побоялась, а передала своєму синові гостинці на Великдень разом з кошиком, в якому знаходився рушник⁶. Великдень нерідко перетворювався на час зустрічей і нарад для проводу УПА. Також нерідко саме під час великодніх свят складалися перші “Присяги вояків УПА”.

В різні роки святкування Великодня в лавах української армії відбувалося по-різному. Спомини про це лишили як Головні командири, так і сотенні. Про це у 1945 р. писав у спогадах “У великому рейді” Михайло Дуда (“Громенко”): *“Вояцтво вже з апетитом споживало свячене, як на місце постою відділу почали напливати з довколишніх сіл люди – чоловіки, жінки, дівчата. Їх привів сюди наш спів. Прийшли нас відвідати, побути з нами разом і поділитися враженнями. Дехто мав тут синів, братів або знайомих... Гостей приміщено поміж повстанцями біля столів. Здавалося, що одна велика родина засіла до великоднього стола. Інтенданти крутнувшись поза корчами, і за кілька хвилин на столах знову появилось всяке їстівне добро. Дозволяє почастувати горівкою також гостей, але вже без участі вояків”*.

До свята Великодня готувалися за тиждень, інколи – за місяць. Ретельно готували харчі і різні наїдки, власноруч ладали столи, себе ж намагалися так само після зимівлі привести до ладу. Це стосувалося одностроїв і особистої гігієни. Сотенний Михайло Дуда згадував про підготовку до Великодня 1947 р.: *“Наблизилися Великодні свята. Передсвяткові дні були спокійні. І ми теж. Хотіли відсвяткувати Великдень спокійно. Інтенданти бігали днями й ночами, щоб все належно підготувати. Вони розвозили муку поміж селян для печення пасок, збирали яйця на крашанки. Інші робили й вудили в лісових колибах ковбаси. Шевці направляли воякам взуття, а кравці й собі взялися за роботу – шили нові убрання або підлатували подерті штани”*⁷.

В лавах УПА були свої капелани, одним з найвідоміших був отець Василь Шевчук “Кадило”, але не кожна сотня мала своїх священників, інколи на Великдень священнослужителів чекали з тутешніх сіл або ж функцію священника виконував командир, він освячував і благословляв стіл і наїдки, всі молилися і читали молитву “Отче наш” і так відбувалося святкування в теплій і майже родинній атмосфері серед вояків. *“Настав Великдень. Стрільці зрізали кілька смерек, зробили стіл, може, на сорок метрів довгий, а по боках сидження, застеливши все смерековими гілками. Кухарі накраяли пасок і всяке інше. Розклали на столі й попросили сідати, – згадує старший булавний Кость Михалик (“Дума”). – Бракувало лише священика, щоб посвятити, покropив паски і заспівав “Христос Воскрес”. Командир “Залізник” привітав усіх, побажав кращої долі, а тоді сказав до всіх наше староукраїнське “Христос Воскрес”. Йому хором відповіли “Воістину Воскрес” і заспівали «Христос Воскрес»”*⁸.

В. Кука і його дружини Уляну Крюченко було взято в полон 23 травня 1954 р.⁹. Як “речові докази” у В. Кука було вилучено речі: годинники, гроші тощо. Найкоштовнішою річчю, яку після звільнення у 1960 р. В. Кук попросив повернути, був рушник, у 1947 р. вишитий його матір’ю і переданий йому до підпілля. Цю родинну реліквію до НМІУ у липні 2017 р. передала племінниця В. Кука, Ольга Кук.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. В рядах УПА: Збірник споминів бувших вояків УПА в ЗДА і Канаді. – 1957. – 352 с.
2. Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ). – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 18. – 333 арк.
3. ГДА СБУ – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 26. – 449 арк.
4. ГДА СБУ – Ф. 6 – Спр. 51 896–ФП. – Т. 5. – 385 арк.
5. Літопис УПА. Серія “Події і люди”. – Т. 5. “Грім” – полковник УПА Микола Твердохліб. Спогади і матеріали / Упор. Р. Грицьків. – Торонто – Львів, 2008. – 128 с.
6. Носевич Ю. Генерал-хорунжий УПА Василь Кук: “Ми були молодими і здобували Україну кров’ю” / [Електронний ресурс]: Нація і держава. – 3–9 травня 2005 р. – № 17(77). – Режим доступу: <http://cun.org.ua/nid/77--03--05--2005--17.pdf> (дата звернення: 17.02.2020). – Назва з екрана.
7. Савчин М. “Марічки” Тисяча доріг Спогади жінки учасниці підпільно-визвольної боротьби під час і після Другої світової війни. Друге вид. (скорочений і доповнений передрук 28-го тому вид. “Літопису УПА”). – Київ, 2017. – 539 с.
8. Pohl D. Nationalsozialistische Judenverfolgung in Ostgalizien 1941–1944: Organisation und Durchführung eines staatlichen Massenverbrechens. 2. Auflage. (Studien zur Zeitgeschichte. Hrsg. Von Institut für Zeitgeschichte. – Band 50). – München, 1997. – 454 s.

5 ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 26. – 449 арк.

6 Савчин М. “Марічки”. Тисяча доріг Спогади жінки учасниці підпільно-визвольної боротьби під час і після Другої світової війни. Друге вид. (скорочений і доповнений передрук 28-го тому вид. “Літопису УПА”). – Київ, 2017. – 539 с.

7 В рядах УПА: Збірник споминів бувших вояків УПА в ЗДА і Канаді. – 1957. – 352 с.

8 Там само.

9 ГДА СБУ – Ф. 6 – Спр. 51 896–ФП. – Т. 5. – 385 арк.; ГДА СБУ – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 26. – 449 арк.

REFERENCES

1. V riadakh UPA: Zbirnyk spomyniv buvshykh voiakiv UPA v ZDA i Kanadi. – 1957. – 352 s.
2. Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy (dali – HDA SBU). – F. 13. – Spr. 372. – T. 18. – 333 ark.
3. HDA SBU – F. 13. – Spr. 376. – T. 26. – 449 ark.
4. HDA SBU – F. 6 – Spr. 51 896–FP. – T. 5. – 385 ark.
5. Litopys UPA. Seriiia “Podii i liudy”. – T. 5. “Hrim” – polkovnyk UPA Mykola Tverdokhlib. Spohady i materialy / Upor. R. Hrytskiv. – Toronto – Lviv, 2008. – 128 s.
6. *Noievyi Yu.* Heneral-khorunzhyi UPA Vasyl Kuk: “My buly molodymy i zdobuvaly Ukrainu kroviu” / [Elektronnyi resurs]: Natsiia i derzhava. – 3–9 travnia 2005 r. – № 17 (77). – Rezhym dostupu: <http://cun.org.ua/nid/77--03--05--2005--17.pdf> (data zvernennia: 17.02.2020). – Nazva z ekrana.
7. *Savchyn M.* “Marichky” Tysiacha dorih Spohady zhinky uchasnytsi pidpilno-vyzvolnoi borotby pid chas i pislia Druhoi svitovoi viyny. Druhe vyd. (skorochenyi i dopovnenyi peredruk 28-ho tomu vyd. “Litopysu UPA”). – Kyiv, 2017. – 539 s.
8. *Pohl D.* Nationalsozialistische Judenverfolgung in Ostgalizien 1941–1944: Organisation und Durchführung eines staatlichen Massenverbrechens. 2. Auflage. (Studien zur Zeitgeschichte. Hrsg. Von Institut für Zeitgeschichte. – Band 50). – München, 1997. – 454 s.